

Anatole France și ideea perfecțiunii

Se împlinesc 100 de ani de la moartea lui Anatole France, scriitorul care a purtat, cu mare mândrie, acest pseudonim literar, aproape identic cu numele său adevărat. Anatole France a dominat literatura franceză timp de o jumătate de secol. Deși este cunoscut ca romancier și povestitor, a explorat și alte genuri literare, excelând și în nuvelă și critica literară. Pentru adolescentul de astăzi, care încearcă să se orienteze prin coridoarele bibliotecilor și pentru care France e fără rezonanțe, e greu de imaginat ce a însemnat acest nume, la începutul secolului XX. Premiul Nobel, primit în 1921, este doar un indicu. Acest spirit pătrunzător, răzvrătit împotriva clișeeilor de gândire, călăuzit de ideea unui destin mai demn pentru umanitate, a reprezentat o epocă și o tendință fundamentală a spiritului.

Anatole France a scris în timpul unei schimbări majore în arte și literatură, când vechea Europă a lăsat loc unei Europe moderne cu totul noi și diferite. Pentru contemporanii săi, însă, France a fost un scriitor modern ce a avut curajul să scrie satire mușcătoare, chiar șocante, despre marile instituții culturale.

Opera lui se caracterizează prin inteligență, gust, măiestrie, pricepere și raționalism. Stilul său, modelat după Voltaire, scriitura elegantă, amestecul de scepticism, hedonism și ironie, tipic viziunii sale, aveau să-l transforme în unul dintre autorii clasici ai epocii. Exemplu desăvârșit de scriitor-cetățean, Anatole France a lăsat o operă vastă în care, după spusele lui Tudor Vianu, „romancierul se însoțește totdeauna cu ideologul și moralistul”.

Născut în anul 1844, pe cheiurile Senci, ca fiu al unui librar erudit, și-a petrecut copilăria și cea mai mare parte a vieții în jurul cărților. Biblioteca tatălui devine lăcașul marilor întâlniri dintre Anatole France și clasicii literaturii franceze. Aici, printre polițele încărcate cu tomuri de toate mărimile, trecând de la poezie la filosofie sau la științele naturii, își însușește o cultură vastă și variată, deprinde gustul erudiției, își făurește o personalitate, eliberându-se de complexele

unui fizic ingrat și dobândind posibilitatea de a se impune pretutindeni prin darul unei conversații încântătoare.

Alături de gustul pentru cărți rare, el crește într-o atmosferă conservatoare: tatăl era legitimist și practica religia catolică cu ardoare. Atmosfera familială era dominată de tatăl său, librarul cu multe cunoștințe, specializat în cărți de istorie, îndeosebi din trecutul apropiat, al Revoluției Franceze. Însă de îndată ce conștiința adolescenței se înfiripă în el, tinde către o cugetare liberă.

Primele studii le face la colegiul „Stanislas”, o școală de băieți din Paris, unde avea colegi aparținând clasei aristocratice și unde tânărul Anatole se simțea izolat și nefericit. Visând la o evadare din acea atmosferă, singura sa preocupare era de a deveni savant, de a învăța și a ști mult.

După absolvirea colegiului, a lucrat în librăria tatălui său, a fost apoi catalogator, asistent de editor, profesor, iar timp de 14 ani bibliotecar la Senat. Pasivitatea pentru cărți, deprinsă chiar în casa părintească, lectura susținută, s-au prelungit prin activitatea bibliografului, comentatorului și prefațatorului.

Anatole France se adâncește într-o mare erudiție istorică, filologică, literară. Având bazele unei culturi umaniste solide, tânărul crescut în universul cărților, a decis să-și dedice viața literaturii, nutriră la proiectul îndrăzneț de a trăi din pana lui. Timp de aproximativ douăzeci de ani a ocupat diverse funcții, însă nu s-a îndepărtat niciodată prea mult de cărți, având întotdeauna suficient timp pentru propriile sale scrieri.

Începuturile literare și le-a făcut sub influența școlii parnasiene, care preconiza așa zisa „artă pentru artă”, căutând o evadare din realitate, din viața socială și din problemele pe care acestea le puneau scriitorilor. Culegerile de versuri din acea vreme sunt o mărturie a acestei orientări de tinerețe.

Poezia lui France e o fațetă secundară a scrisurii sale. Fluente și bine șlefuite, acestea depășesc versificația bine meșteșugită. Încercările din teatru, în măsură mai mare decât poezia, deși sporadice,

Meridianul Cultural Românesc, An X, Nr. 4 (40), octombrie - noiembrie - decembrie 2024

52

s-au prelungit până târziu, spre deosebire de versurile părăsite odată cu tinerețea. Dar vocația sa de scriitor umanist nu se împlineste în domeniul liric, ci în cel al prozei și criticii literare.

Debutul său în proză are loc la treizeci și patru de ani. Ca romancier, Anatole France s-a afirmat mai ales prin apariția cărții intitulată *Crima lui Sylvestre Bonnard*, în 1881, carte care-l va impune publicului și criticii, aducându-i un prim val de notorietate și un premiu academic. A urmat o serie de alte romane, precum și articolele sale de critică literară grupate în patru volume sub titlul *Viața literară*.

Ucenicia lui France a fost destul de lungă, iar maturizarea s-a produs pe la patruzeci de ani. Romanele și culegerile de nuvele se succed acum regulat, trecând de la prezent la trecut, de la pamflet la mit ori la basmul stilizat. France face parte dintre longevivii literari, dintre scriitorii care au scris nediminuati până la o vârstă surprinzătoare.

Perioada cea mai rodnică a lui Anatole France cuprinde ultimii treizeci de ani ai vieții sale. În ciclul de romane intitulat *Poveste contemporană*, abordează cu tot mai multă ascuțime problemele politice și sociale. El demască intrigile și manevrele reacțiunii burgheze, denunță rolul perfid al înaltului cler catolic, critică moravurile societății capitaliste.

Opera lui Anatole France este actul de confesiune al unui scriitor dotat cu un excepțional simț al observației morale și care soarbe din fiecare fapt o idee, pierdut în comentarii care sub rafinamentul lor puțin frivol conțin judecăți emoționante prin adâncimea lor. În scrierile lui rațiunea înseamnă în primul rând spirit critic, înclinarea de a gândi viu, fără nici o prejudecată, sancționând ignoranța și prostia cu acuitatea inteligenței, spunând lucrurilor pe adevăratul lor nume, fără a se intimidă de legende, de formule, de obișnuințe. Activitatea lui de critic literar derivă din aceleași componente fundamentale ale spiritului și mediului său de formație.

Nu este cu putință să deschizi vreo una din cărțile lui esențiale fără să constăți că are de partea sa cel mai adesea înțelepciunea și istoria. Găsim în scrierile lui adevăruri care grăbesc sinceritatea față de noi și față de alții și deșteaptă dacă nu procese de conștiință, atunci procese de gândire.

Anatole France n-a fost numai un spirit subtil, ci și un spirit profund realist, receptiv mereu față de ideile fecunde, pe care a știut totdeauna să le umanizeze, să le relativizeze. În cărțile sale lumea nu are maiestate superbă, ci e făcută din contradicții, dar aproape de puterile, slăbiciunile și visurile omului.

Adeptul scepticismului, al toleranței, al ideilor de fraternitate umană, al socialismului a urcat mereu altă treaptă de înțelegere, plătind cu combativitatea operei sale această evoluție complexă, dar călăuzit constant de dorința de a găsi o poziție lucidă care să-l apere de impostori sau falsuri.

Perfect până la absurditate, nu s-a lăsat niciodată complet înțeles de comuna muritorilor. Originalitatea sa constă în a oferi întotdeauna ideea perfecțiunii. Până și adversarii lui au fost obligați să recunoască perfecțiunea artistică a prozei sale.

Convins că toate aspectele vieții sunt umbre palide ale unui adevăr neînțeles pentru noi, filosoful se antrena în cunctul cu încetul să-și elimine din suflet speranța zadarnică, ca și mișcarea naivă: Nimic nu e sigur, totul e posibil – era credința lui de toate zilele.

Ceea ce îl preocupă cel mai mult în ultimele sale scrieri e pacea și armonia universală. Îi plăcea câteodată lucidității sale să îmbrace haina copilăriei și să rățacească în lumea basmelor, în lumea iluziilor fecunde, care fac viața suportabilă.

În opinia autorului, toate lucrările artistice trebuiau să reflecte sufletul creatorului, iar din punctul său de vedere cei mai buni stilisti literari erau aceia care nu încercau să fie, ci care scriau liberi și într-un mod natural.

France rămâne în literatura franceză drept un scriitor de o reală valoare, de o eleganță indiscutabilă a stilului, merite ce i-au adus, de altfel, recunoașterea internațională. Visurile sale despre o omenire împăcată, dreaptă, înfrățită, pe care el o zărea departe în negurile viitorului, se vor încheia mândre și răsunătoare. Opera sa este o mărturie puternică, mereu actuală, a luptei neobosite pe care marele scriitor a dus-o pentru pace, pentru progres, pentru democrație.

Bibliografie: Anatole France, Prof. Acad. Mihai Ralea, București: Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955. *Viața literară*, Anatole France, București: Univers, 1978. *Retențorii cu France* și Ștevo, Silviu Ioștescu, București: Editura Eminescu, 1978. *Interprețări*, Mihai D. Ralea, București: Editura Literară a Cassei Școlilor, 1927.

Meridianul Cultural Românesc, An X, Nr. 4 (40), octombrie - noiembrie - decembrie 2024

53